

منبع معنویت اسلامی فقط نقل نیست/ عقل شهودی و تجربه سلوکی عرفان

احمد واعظی در نشست مرز بدعت و نوآوری در معارف دینی گفت: منبع معنویت اسلامی فقط نقل نیست. عقل شهودی (عرفان نظری) و تجربه سلوکی عارفان (عرفان عملی) را نیز می‌توان به عنوان منبع معنویت اسلامی شناخت.

احمد واعظی در نشست مرز بدعت و نوآوری در معارف دینی گفت: منبع معنویت اسلامی فقط نقل نیست. عقل شهودی (عرفان نظری) و تجربه سلوکی عارفان (عرفان عملی) را نیز می‌توان به عنوان منبع معنویت اسلامی شناخت. به گزارش خبرگزاری مهر، نشست علمی مرز بدعت و نوآوری در معارف دینی با تأکید بر بحث معنویت‌گرایی با سخنرانی حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر احمد واعظی، رئیس دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، دوشنبه یازدهم خرداد، به همت مرکز اخلاق و تربیت پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی برگزار شد.

تقریری از پرسش بحث

شریعت اسلامی مشتمل بر دستورالعمل‌های فراوانی است که همه در مسیر رشد و تعالی معنوی انسان نقش دارند. مانند نماز، روزه، انفاق، دعا، و... عارفان، مرشدان، اساتید اخلاق و مربیان معنوی نیز دستورالعمل‌های فراوانی به متربیان و مریدان و شاگردان خود می‌دهند.

پرسش اصلی بحث این است که آیا فراتر از دستورالعمل‌های شناخته‌شده فقهی و شرعی که در قرآن کریم و تراث روایی آمده و به طریق اجتهاد فقهی عرضه شده است می‌توان دستورالعملی پدید آورد که در مسیر کمال انسان مؤثر باشد یا فراتر از آن بدعت مذموم است؟

به بیان دیگر آیا آداب سلوکی مشروع منحصر در همان دستورالعمل‌های فقهی مأثور و منصوص است یا علاوه بر آن آداب سلوکی مشروع ولی غیرمأثور هم داریم؟ اگر دستورالعملی مغایر با اصل دینی نباشد و مصلحت حکیمانه‌ای هم داشته باشد آیا می‌توان آن را به عنوان دستور سلوکی یا دستور دینی پذیرفت؟

از این سؤال به یک فضای دیگر منتقل شده‌ایم و آن اینکه برای اجتهاد سلوکی آیا مبانی تفسیری دیگری باید یافت؟ آیا در روش‌های تفسیری باید تجدید نظر کرد؟

سؤالات بحث

گونه‌شناسی روش‌های تفسیری پویا از متون دینی

روش‌شناسی تفسیر نوآورانه و به‌روز از مباحث دینیچ

مرز تفسیر نوآورانه و بدعت آمیز از معنویت اسلامی

شاخصه‌های سنجش و ارزیابی تفاسیر بدعت‌آمیز از معنویت اسلامی

حجت‌الاسلام دکتر احمد واعظی:

یکم: این پرسش‌ها، پرسش‌هایی هرمنوتیکی و عام است؛ گرچه نقطه عزیمت مرکز اخلاق و تربیت خصوص بدعت و نوآوری است.

در ضمن باید توجه داشت که اتخاذ روش به لایه عمیقتری بنام «نظریه تفسیری» بازگشت دارد. نظریه تفسیری پشتوانه روش است.

دوم: با واکاوی و رمزگشایی از پرسش‌های مذکور، به نظر می‌رسد در پس اذهان سوال کنندگان این پیش‌فرض بوده که تفسیر نوآورانه الزاما در گرو نوآوری در روش است یعنی الزامات تنوع روش‌ها، ظرفیت‌های تنوع برداشت‌ها را پدید می‌آورد. در حالی که مقوله روش تمام قصه در تفسیر پویا نیست. تعهد و پای بندی به روش الزامات ضامن موفقیت عالم در تفسیر نیست. فردیت مفسر نیز در ارائه تفسیر متفاوت مؤثر است. این فردیت در چند قالب اعمال می‌شود: یکی مهارت کاربری روش و دقت‌های فردی مفسر، دوم دایره دانشی مفسر و موقعیت هرمنوتیکی و افق معنایی او. اگر قلمروی دانشی مفسر محدود باشد استنباط او محدود است. همچنین درک مفسر از زمانه و اقتضائات محیطی در تفسیر او اثر دارد.

سوم: تفسیر نوآورانه و پویا الزاما بار ارزشی مثبت ندارد. بلکه نیازمند معیارها و شاخص‌هایی است. از جمله:

پاسخگو بودن به نیازها؛ یعنی قابل تحقق بودن و مؤثر بودن و کارآمدی

انعطاف و قابلیت تطبیق با شرایط مختلف جامعه و تکامل ظرفیت‌های اجتماعی و عدم اختصاص به یک شرایط خاص اجتماعی و محیطی

چهارم: منبع معنویت اسلامی فقط نقل نیست. عقل شهودی (عرفان نظری) و تجربه سلوکی عارفان (عرفان عملی) را نیز می‌توان به عنوان منبع معنویت اسلامی شناخت. همان گونه که در فقه الاحکام تجارب عقلایی به شرط عدم مغایرت با فقه و مبانی دینی معتبر شناخته می‌شوند و به‌عنوان تکنیک‌های مؤثر از آنها استفاده می‌شود.

پنجم: غایت تفسیر درک مراد جدی مشارع است

مؤلفه‌های بدعت آمیز شدن عبارت‌اند از:

(۱) بدیع و نو بودن؛ یعنی مسبوق به سابقه نباشد

(۲) استناد غیرموجه به دین؛ یعنی انتساب غیر روشمند و بدون حجت

(۳) گستردگی موضوع در حوزه دینداران، موجب فساد و انحراف در دین باشد

(۴) عمدی بودن مؤثر نیست یعنی بدعت عنوان قصدی نیست.

ششم: در دایره استنباط احکام فقهی تلقی‌ای از روشمندی وجود دارد که با تنوع آرا و فتاوی سازگار است اما متأسفانه در معنویت و اعتقادات این تلقی وجود ندارد. یعنی تنوع آرا اتهام کفر و زندقه را می‌آورد یا بدعت‌گزاری تلقی می‌شود.